

Lust att lära och eget ansvar

- arbetet med en skoltidning på en Freinetskola

Motivation in learning and self-responsibility - work on a school magazine at a Freinetschool

Linda Aker

Femmorna delar ut den färdiga skoltidningen i ettans klassrum.

Foto: Marina Zetterqvist

Konstfack, Institutionen för bildpedagogik
Kompletterande examensarbete inom bildpedagogik 2001
Examensarbete 15 hp, skriftlig del
Handledare: Elin Låby
Opponent: Anna Karin Nilsson
Datum för examination: 2014-10-06

ABSTRACT

Denna uppsats försöker beskriva vilka synsätt och didaktiska mål som genomsyrar ett skoltidningsprojekt i en Freinetskola i Sverige idag. Intervjuer med pedagogerna är det material som gett substans åt arbetet.

Syftet var att få mer insyn i arbetet med ett tidningsarbete och också få mer kunskap om hur man tänker och arbetar i en friskola med en specifik pedagogisk inriktning. Själva inriktningen med Freinet har fått mej att fundera på hur man kan arbeta mer praktiskt och verklighetsnära tillsammans med mycket IT och med att låta eleverna få mycket eget ansvar.

Jag har tagit avstamp i socialsemiotiken som teori och metod som främst hämtats ur boken *Estetiska Lärprocesser*, och de sociokulturella teorier som Vygotskij står för, men även den levande debatt som sker på internet idag om betydelsen av elevers ökande inflytande i skolan.

I uppsatsen har jag anlagt ett jämförande perspektiv mellan dels de två pedagogernas svar i relation till de mål som skolan och Lgr-11 föreskriver. Det visar sig att en pedagogik med mycket elevansvar mycket väl går att förena med de nationella målen. Det stora antalet reformer de senaste åren har också inverkat negativt på pedagogernas syn på dokumentation och de uttrycker avsaknad av tid för de viktiga interaktionen med eleven.

Forskningsfrågan handlar om hur det önskvärda lärandet ser ut från pedagogers perspektiv och från samhällets? Det handlar om hur lärare kan öka individens förmåga att engagera sig, att vara kreativ på ett meningsfullt sätt, hur lärprocesser kan utformas utifrån att det bildats nya kommunikationsmönster och nya positioner i samspelet mellan lärare och elev. För detta krävs att både läraren och eleven är aktiva och medbestämmande.

I min fältstudie har jag fått insyn i en skolkultur som å ena sidan är en friskola med sina egna uppställda mål och visioner, men som också å andra sidan måste fungera tillsammans med läroplanens mål. Jag har döpt skolan till Byskolan.

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 4
2. Bakgrund	s. 5
3. Syfte	s. 9
4. Frågeställning	s. 9
5. Urval och begränsningar	s. 9
6. Empiri	s. 10
7. Teori och metod	s. 10
8. Tidigare forskning	s. 12
9. Bearbetning	s. 12
9.1 Inflytande och ansvar	s. 14
9.2 Elevmedverkan och medbestämmande	s. 18
9.3 Planering och rutiner	s. 20
9.4 Produktion	s. 21
9.5 Handens och hjärnans arbete värderas lika	s. 22
9.6 Intervju med Rasmus, IT-ansvarig och ”allti allo”	s. 23
10. Analys	s. 24
11. Slutdiskussion	s. 29
12. Slutsats	s. 32
13. Källförteckning	s. 34
14. Bilaga 1: Frågeformulär	s. 35
15. Bilaga 2: Sammanfattning samtal med elever	s. 36

1. Inledning

Det talas ofta om pedagogiska frågor som handlar om individanpassning och elevansvar i sociala medier och i politiska diskussioner. Vad är det för verklighet jag möter ute i en friskola av idag? Jag har undersökt (och besökt) en Freinetskolan, som jag kallar "Byskolan"[anonymiserat namn] som antagit som devis "Verkligheten i centrum". Här ska eleverna själva, via lustfylld verklighetsnära undervisning, få producera "verkligt arbete" genom en egen skoltidning.

Elevinflytande, ansvar för sitt lärande, individanpassat och att teori och praktik varvas- det låter som en dröm om det fungerar. Självt har jag många gånger funderat över elevers motivation och drivkraft; över det svåra att få elever engagerade nog, att bli kreativa och självständiga, att *vilja* lära. Om svårigheten att få elever att förstå vad man pratar om. Min egen känsla är att skolan ofta blir för abstrakt för barnen och att detta hör ihop med lusten att lära. Om eget ansvar ska kunna fungera i praktiken måste väl eleven känna att ansträngningen har en mening, något som betyder något för andra? I media pratas det om hur många "likes" man får på sina inlägg, att veta att man duger och kanske till och med är populär. Alla vill bli sedda, hörda och bekräftade- att få med dessa behov även i skolans värld måste vara något att sträva mot. Vad händer om skolan tar ungas medieintresse på allvar? Ett tidningsarbete torde erbjuda möjligheter att erbjuda elever en möjlighet att få vara kreativa, att få en kanal att uttrycka sig i.

Vad hittar vi i läroplanerna som stödjer uttrycksbehovet och att vara delaktig i det offentliga samtalet? Och vad anser de lärare jag intervjuat på Byskolan?

Arbetslivet av idag efterfrågar kreativitet, nytänkande och självständighet. Så även läroplanerna. Det ska enligt Lgr-11 vara en rättighet för barn att få vara delaktig, via medierna och det "offentliga samtalet." Jag frågar mig vad detta betyder idag och om Freinetskolan är en skola som kan lyfta fram och synliggöra dessa mål genom sitt pedagogiska arbete med en skoltidning?

1. Bakgrund

Lärande och kunskapssyn förändras ständigt. Själva ordet *lärande* har sedan länge ersatt det tidigare ofta använda ordet *inläring*: ”Begreppet inläring leder tänkandet till att det är något ”utifrån ”som skall tas in medan man kan tänka på ”lärande” som en aspekt av mänsklig social och praktisk handling.”¹

Lärarens roll har också förändrats. Detta uttrycks nedan på ett bra sätt i en artikel i nättidningen Kaprifol, som ges ut av Freinetrörelsen i Sverige. Artikeln beskriver hur undervisning med dagstidningar inverkar på elevernas demokratiska kompetens, där universitetslektor Lars-Åke Kernell uttrycker lärarens roll i ett symboliskt bildspråk: ”Om vi för ett ögonblick kallar information/ kunskap för vatten så var lärarens roll för inte så länge sedan att servera vattnet glasvis till eleverna som en servitör. Dagens lärare måste snarare vara simläraren, som guidar eleverna i ett hav av information.”²

En artikel i skoltidningen skriven av en elev i femman beskriver historien bakom freinetpedagogiken på ett bra sätt:

Célestin Freinet verkade som lärare i det fattiga Frankrike efter andra världskrigets slut, där han upptäckte barns lust att lära och skaffa kunskap om samhället, om verkliga upplevelser. Han tog med sig barnen till smeden, bagaren och vävaren. När de kom tillbaka till skolan fick de berätta vad de varit med om genom att skriva dagböcker, skoltidning eller brev som barnen sedan fick trycka själva i tryckeriet. Så småningom växte ”arbetets pedagogik” fram, där klassrummet blev som en arbetsplats där det också odlades växter, sköttes djur och städades. Eleverna utvärderade också allt de gjorde. Lusten måste alltid finnas, det man lär sig ska vara viktigt för barnet själv.³

Freinet menade att det var viktigt att det arbete man utförde i skolan var verkligt arbete. Därför blev arbetet inriktat på produktion. Det man lärde sig skulle kunna användas av andra som kunskapskälla. Skoltidningen i mitt arbete beskrivs på skolans hemsida som en del av produktionen och ”ansiktet utåt”. Den består av en redaktion styrd av eleverna själva- där hela produktionskedjan kan följas. Eleverna ges genom skolåren olika befattningar i företaget (som är ett eget bolag) med styrelse, ekonomiavdelning, säljavdelning och redaktion.

Jag kan se liknande pedagogiska tankar även i andra former av friskolor, till exempel dyker det upp i Reggio Emiliaskolan; där barnet är till sin natur det ”rika barnet” med tusen språk, som har kraft och resurser i sig själv, en *motbild* till ”det presterande barnet”, där barnet ses som en tom container

¹ ww.skolverket.se: Bildning och kunskap-särtryck ur läroplankommiténs betänkande Skola för bildning (SOU 1992:94), s. 26.

² www.webnews.textalk.com/kaprifol/demokratisk:-kompetens-forandras-med-samhallet, Sven Erik Liedman om skolan, demokratin och medierna, (2009-01-26).

³ Tallbackens magasin 2009, nr 23, s. 3, Författat av en elev i år 5.

som ska fyllas med så kallad objektiv kunskap som ska prövas och jämföras internationellt. ”Det presterande barnet” återfinns i ett utbildningssystem som vill ha en tillbakagång till baskunskap och kontroll.⁴

Båda dessa skolor förespråkar alltså lusten och att ta barnens egna resurser på allvar och att arbetet som utförs ska vara ”på riktigt”. Det man gör ska kunna användas av andra. Dessa ledord genomsyrar hela skolan. Tidningsarbetet är en stor del. Jag förstod när jag var där att eget ansvar är legio, och att elevernas delaktighet ska vara viktig. Demokratiska beslut kan tas genom stormöten, och ansvaret att tidningen ges ut ligger på eleverna själva. De verktyg som ges som pedagogiskt stöd är speciellt utformade för denna skola; eleverna gör egna scheman, håller egna utvecklingssamtal samt kan jobba hemifrån vid sjukdom. Mycket av undervisningen sker via datorverktyg.

2010 gjorde Skolinspektionens en tillsyn av skolan som i sitt beslut gjorde följande bedömning:

Skolinspektionen bedömer att verksamheten vid Freinetskolan Byskolan [anonymiserat namn]erbjuder en utbildning som ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå motsvarar den som ges i grundskolan. Skolan erbjuder en utbildning med hög grad av individanpassning. Freinetpedagogikens syn på lärande ”Den aktiva människan” genomsyrar hela skolan. Eleverna ges tidigt möjlighet att ta ett ansvar för sitt lärande samt för verksamheten i stort. Eleverflytandet är väl utvecklat. Teori och praktik varvas, vilket bland annat tar sig uttryck i många aktiviteter utanför skolan, ett flertal upplevelse/ utbildningsresor och att varje elev i årskurs 1-6 medverkar i framtagandet av skolans årliga skoltidning...”.⁵

Därefter räknas en del brister upp, bland annat dokumentationen om elevernas kunskapsresultat som då också återspeglas i skolans kvalitetsredovisning, och att de individuella utvecklingsplanerna för varje elev i år 1-6 i alla ämnen saknar ett fullgott system. I ett senare beslut kan man läsa att bristerna hade åtgärdats. I ett alldeles färskt beslut från november i år beskriver skolinspektionen återigen brister i ”lärarnas förtrogenhet med bedömning och betygssättning” och att åtgärden blir att ”Rektorn ska se till att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar”. Lärarna uppger att det finns en osäkerhet kring bedömning och att de inte har någon att diskutera dem med.⁶ I mitt arbete visar jag på hur just detta med dokumentation kan bli ett hinder för pedagogerna på skolan.

⁴ Wallin, Karin, 1998, Flygande mattor och forskande barn. Om filosofin på ett daghem i Helsingfors jämfört med tankarna i Reggio Emilia, HLS Förlag, s. 103.

⁵ <http://www.siris.skolverket.se/siris/ris.download?docID=118107> (2010-02-26).

⁶ <http://www.siris.skolverket.se/siris/ris.download?docID=522209> (2014-11-14).

De riktlinjer Freinet-skolan arbetar efter, utifrån deras hemsida, beskrivs på följande sätt:

Det trevande försöket - barnen ska inte matas med fakta. Utgångspunkten är den egna världsbilden av hur saker och ting fungerar och att ställa hypoteser utifrån den, som en forskare.

Det meningsfulla arbetet - barnen lär sig teoretisk kunskap bl.a via handens arbete och med frågor som rör deras egna erfarenheter. Språket ska tränas i autentiska situationer, t ex genom arbetet med våra erfarenheter och sedan tittar på vad beprövad erfarenhet säger oss kan vi lägga till något till vår egen världsbild.

Demokratisk fostran - pedagogen kan aldrig avsvära sig huvudansvaret för ordning och struktur i skolan, men det krävs ömsesidig respekt för att eleverna ska ta efter läraren som demokratisk förebild.

Det fria uttrycket - människan har ett starkt behov av att uttrycka sig konstnärligt i olika former. Eleverna behöver uppmuntras i sitt skapande arbete, inte recenseras och censureras.

Det gemensamma arbetet

Barnet måste genom egna erfarenheter inse samarbetets fördelar. Då lär det sig att bli en social medborgare i ett demokratiskt samhälle.⁷

Det ”fria uttrycket” som beskrivs på skolans hemsida påtalar det viktiga med att inte censurera eller recenseras - Pedagogerna på Byskolan påvisar också en ovilja till alltför mycket arbete med bedömningsarbete och dokumenterande kring elever.

Vi kan se hur det progressivistiska språkbruket, med betoning på aktivitet, individualitet, frihet och intresse, är levande även i läroplanerna. De första delarna ur läroplanen har kommit att kallas läroplanernas ”poesidel”. Ingrid Carlgren beskriver progressivismens bakgrund på ett bra sätt i tidningen Skola och Samhälle:

Under de första decennierna på 1900-talet växte de reformpedagogiska rörelserna och knöts samman med demokratiseringssträvanden. Striden mellan traditionalister och progressivister har därefter präglat samtalet om skolan under hela 1900-talet. Medan traditionalister har betonat förmedling av kunskaper och färdigheter med hjälp av en ganska auktoritär disciplinering har progressivister betonat kunskapsprocesserna, erfarenheter och demokratisk disciplinering. Medan traditionalister betonar struktur och tydligt kunskapsinnehåll betonar progressivisterna elevernas behov och intressen.⁸

Det ”fria uttrycket” som beskrivs på skolans hemsida påtalar det viktiga med att inte censurera eller recenseras - Pedagogerna på Byskolan påvisar också en ovilja till alltför mycket arbete med bedömningsarbete och dokumenterande kring elever.

⁷ http://www.freinet.nu/empty_136.html.

⁸ www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/ingrid-carlgren-progressivismens-manga-ansikten/ (2011-09-05), s.1.

Betoningen i läroplanerna under hela 1900-talet ”låg på en aktiv människo- och kunskapssyn som i stort innebar att en utgångspunkt för skolarbetet skulle vara att människan (om hon inte hindras) är en aktiv kunskapssökande varelse”.⁹ Men Carlgren menar att denna statliga progressivism i läroplaner och andra auktoritativa texter, uppvisar ”endast ytliga likheter med de konkreta progressiva pedagogiska försök som tagit sig olika former och uttryck under 1900-talet”. Här i form av t ex Montessori-, Freinet och Waldorfpedagogik. Hon menar att det i läroplaner och i det offentliga samtalet om skolan är en ”administrativ” progressivism, snarare än en pedagogisk, som framförallt har gett skolan ett språk, ett språk som ”handlat mer om drömmar än om realiteter”.¹⁰ Mot bakgrund av detta kan man fundera på i vilken utsträckning läroplanerna verkligen fått genomslag i den faktiska skolutvecklingen.

Att ge elever mycket eget ansvar kräver ju att eleverna på Byskolan förvaltar detta förtroende och är aktivt delaktiga i skolarbetet. Hur mycket vågar pedagogerna släppa på tyglarna när det gäller skoltidningsarbetet? Jag frågar mig hur eleverna kan hitta en balans där elevens eget ansvar varken lämnas helt åt sitt eget öde, och å andra sidan där ansvaret heller inte helt ligger hos läraren? I Pia Bohlin's examensarbete *Att förstå poängen med det hela* skriver hon om de svårigheter som uppstår i en bildundervisning som blir antingen alltför styrd med avbildande, kopierande mimetiska bilder, och på den andra sidan elever som lämnas att lösa uppgifter i total frihet och där resultatet är avhängig elevens naturliga begåvning snarare än utveckling och lärande. Arbetsuppgifter som inte begreppsliggjorts på ett tydligt sätt gör att eleven inte förstår vad hon *egentligen* lärt sig, och därigenom försvåras också för eleven att kunna tolka resultatet av sina ansträngningar. Många elever klarar helt enkelt inte att ta det egna ansvaret och driva sin egen utveckling. Bohlin efterfrågar istället tydliga ramar och metoder för gestaltning i kombination med öppenhet för barns och ungas egna erfarenheter.¹¹

Vilka verktyg kan vi då finna på Byskolan? Jag kan se många likheter mellan Freinets filosofi och Vygotskijs teorier. En essä av Karl-Gustaf Svanström i *Tidningen Kulturen* belyser frågan hur vi kan omsätta Vygotskijs teorier i praktiken och hur viktigt det är med verktyg som hjälpmedel i en ”okänd terräng”. Det livslånga lärandet hos Vygotskij handlar om att ge eleven mer utrymme i klassrummet. Att ge utrymme för dialogen, interaktionen. att öka antalet yttre aktiviteter med hjälp av de verktyg som föregår det inre tankearbetet; ”utan fingerräkning, ingen huvudräkning”. Vygotskij menade att ”kunskap uppstår i kommunikation mellan människor” och förespråkade ett slags kognitivt lärlingskap där eleven inte bara lär av läraren, utan också tillsammans med andra elever. Lärande sker alltså utifrån en sociokulturell historisk process, där

⁹ www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/ingrid-carlgren-progressivismens-manga-ansikten/ (2011-09-05), s.1.

¹⁰ Ibid., s. 2.

¹¹ Ibid., s.44.

kultur står för det givna och historia för den process där vi förändrar kulturen och tar personliga initiativ.¹²

Frågan återstår hur vi bedömer elevens hela kompetens och inte enbart det som är direkt mätbart. I tidningen *Kaprifol*- Freinetrörelsens egna nättidning, gör Sven Erik Liedman, professor i idé- och lärdoms historia, en kommentar om "betygshetsen" i skolan och dess konsekvenser.

3. Syfte

Syftet med denna studie är att ge ökad förståelse för vilka pedagogiska drivkrafter som en friskola som Freinet har och huruvida de bakomliggande ideologierna återfinns i Lgr-11. Genom kvalitativa, idiografiskt (unika/individuella) inriktade studier vill jag jämföra skolverkets kursplaner och utredningar med verkligheten på Freinetskolan Byskolan.

4. Frågeställning

Hur ser pedagogerna på tidningsarbete som didaktisk metod? Hur talar pedagogerna om eget ansvar och lust att lära? Hur förhåller sig detta arbetssätt till Skolverkets texter?

5. Urval och avgränsning

Jag har genomfört kvalitativa intervjuer med två av de pedagoger som arbetar på skolan.

Intervjuerna är transkriberade och därefter har jag valt ut de frågor och svar som passar under de rubriker som återfinns i bearbetningen i kapitel 9. Jag har även sammanfattat samtal med en före detta elev tillika VD:ns son, "Rasmus", som nu arbetar som IT-ansvarig på skolan.

Väl på skolan blev jag inbjuden till lunch, där jag fick kontakt med lärare som meddelade att de hade tid och möjlighet att delta i undersökningen. Urvalet av pedagoger skedde alltså av en tillfällighet. Något som för mig var något positivt, liksom det var bra att jag kunde få en spridning över klasser- en i ettan och en i femman. Begränsning av omfattningen behövdes också göras med tanke på avståndet till skolan från min bostad, så intervjuerna skedde enbart under en dag.

. Enbart två intervjuer har alltså återgetts i transkriberad form, eftersom tiden inom ramen för C-uppsats för sammanställande och analys av transkriptionerna inte kunde sträckas till fler. Det är också viktigt att betona att informanternas praktiska undervisning med eleverna inte varit föremål för undersökningen. Delar av undersökningen skedde visserligen när eleverna fortfarande var kvar i skolan, men fokus ligger ändå på informanternas svar på mina frågor. Det var inte svårt att få

¹² Svanström, Karl-Gustaf, ur *Tidningen Kulturen*, "Vygoskijs teorier i praktiken?" 010314.

informanterna att svara på frågor, och de uttryckte en uppskattning över att de själva fick möjlighet att reflektera över sin pedagogik. De gav också sitt samtycke till att använda bilder från verksamheten. Varje samtal, cirka 1 timme och 30 minuter, spelades in i sin helhet och transkriberades.

6. Empiri

Det empiriska materialet består av intervjuer, fältstudie med fotografier på verksamheten och Skolverkets läroplaner och andra forskningsrapporter.

Det insamlade materialet från intervjuerna består av 19 frågor. Jag har valt ut vissa av svaren i min analys för att kunna ställa dem mot vissa av Skolverkets uppställda mål för grundskolan i Lgr 11, detta för att ge en referens till de mål vi alla ska arbeta mot i skolan. Jag har alltså valt ut de ämnen som jag fokuserat på i undersökningen: De som handlar om det egna ansvaret som didaktisk metod. Och sedan prövat att jämföra dels läroplanerna mot de två pedagogernas svar, och dels pedagogernas svar sinsemellan- skiljer det sig eller är de samstämmiga?

7. Teori och metod

Socialkonstruktivism

Jag har valt att skriva mitt arbete utifrån en *socialkonstruktivistisk* begreppsvärld. Vår kunskap om världen skapas och återskapas ur de "texter" (bilder, ljud, tal) elever möter i skolan. En konstruktivistisk syn ser på människan som aktiv och handlande.

Lärande som sociokulturellt historiskt

Jag har använt mig av Lev S. Vygotskijs teorier om de aktiviteter som leder till lärande och utveckling. Grundteorin att vi människor lär oss i samspel med andra människor och att vi behöver verktyg för att utveckla tänkandets metoder. Mängden verktyg är oändlig förutom papper och penna. Datorn är idag ett ofta valt verktyg. Dessa alla verktyg medierar vår relation till omvärlden och kreativitet är en viktig komponent i detta. Vi använder inte bara verktyg i den givna kulturen. Vi skapar också nya verktyg, vi gör historia. Det är därför Vygotskij gav sin teori namnet "kulturhistorisk psykologi"¹³. Ett sociokulturellt perspektiv på lärande är ett perspektiv på lärande som menar att alla människor lär sig hela tiden i alla sociala sammanhang. Barn iakttar och lär inte enbart av läraren utan även av andra barn. Enligt Vygotskij kan elevens kognitiva utveckling inte ske utan ständigt interaktion med sin intellektuella omgivning. Elevens ansvarstagande utvecklas i vad Vygotskij kallade "a zone of proximal development":

¹³ Svanström (2011), s. 3.

We propose that an essential feature of learning is that it creates the zone of proximal development; that is, learning awakens a variety of internal developmental processes that are able to operate only when the child is interacting with people in his environment and in cooperation with his peers. Once these processes are internalized, they become part of the child's independent developmental achievement.¹⁴

Jag har i mitt arbete beskrivit vad pedagogerna anser om samarbete mellan elever och vilka verktyg som används för lärande.

Den metod jag valt är den kvalitativa intervjun som också innehåller ett fältbesök. Med fältbesök menas att jag var på plats och kunde få en direkt inblick i tidningsarbetet.

Jag har sedan valt att jämföra de resultaten jag får av insamlat material från skolan med skolverkets riktlinjer och läroplaner. Det är skoltidningen som står i fokus för undersökningen men genom relativt allmänna frågor till pedagogerna har jag på köpet fått en helhetssyn på skolans (pedagogernas) inställning till lärande och den kunskapssyn som Freinetrörelsen står för.

Angående intervjuformen har jag valt den *semistrukturerade*:

”De flesta forskare känner sig mer bekanta med strukturerad intervjuform. Den mest använda formen är en semistrukturerad eller delvis strukturerad intervjumetod. Under sådana intervjuer är samtalet inriktat på bestämda ämnen som forskaren har valt ut i förväg”.¹⁵

Anledningen till mitt val av intervjuform var att jag redan hade uppställda bestämda frågor som jag utgick från för att nå mitt ändamål för min uppsats. För att förbereda informanterna (pedagogerna) på min kommande intervju skickades frågorna i förväg via rektorn. Jag försäkrade mig sedan om att frågorna nått mottagarna, d v s alla pedagoger som arbetar på skolan.

”Val av informanter är en särskilt viktig fråga inom kvalitativ intervjuforskning. Vem ska intervjuas, hur många och enligt vilka kriterier de väljs ut? En utgångspunkt är att antalet informanter inte kan vara för stort, eftersom både genomförande av intervjuerna och bearbetningen av dem är en tidskrävande process. Samtidigt måste det intervjumaterial som samlats in vara av sådan kvalitet att det utgör tillräckligt underlag för tolkning och analys”.¹⁶

¹⁴ Vygotskij, L.S. (1978). *Mind in society. The Development of Higher Psychological Processes*. London, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

¹⁵ Dalen, Monica (2008), *Intervju som metod*. 1.uppl. Malmö: Gleerups utbildning, s.30.

¹⁶ Ibid., s.54.

8. Tidigare forskning

”Eleverna är inte längre passiva mottagare av kunskap”, menar Staffan Selander i boken *Estetiska Lärprocesser; Design för – och i - lärande*.¹⁷ Design förstås här med hur man utformar något, i det här fallet lärprocessen. Skolans traditioner är inte längre självklara:

Hur ska man utforma- designa- undervisningsgrupper, använda lokaler och välja arbetsredskap? Och utifrån vad ska man bedöma olika prestationer? Design för lärande som teoretiskt raster kan alltså förstås mot bakgrund av bl.a nya kommunikationsmönster och nya positioner i samspelet mellan lärare och elever. Det krävs att lärare är aktiva medskapare av lärandemiljöer och lärsituationer. Eleverna är inte heller längre passiva mottagare av kunskap utan är själva med i processen att forma sin förståelse med hjälp av både gamla och nya verktyg.¹⁸

Forskningsresultat från *Skolverkets* hemsida under fliken ”Skolutveckling”, om olika undervisningsstrategier, bland annat katederundervisning, är också intressanta att ta med eftersom det visar att Skolverket inte enbart fungerar som ett tillsynsorgan utan också visar på det aktuella och levande forskningsarbetet som pågår.¹⁹

Lisa Öhman-Gullberg beskriver i *Estetiska lärprocesser* hur de meningsskapande resurser som elever kan använda sig av såsom bilder, tal eller gestik, kan skapa förståelse för mer abstrakta och komplexa sammanhang. Det är alltså inte enbart de verbala eller skriftspråkliga uttrycken som ska ges utrymme i skolan, utan det är minst lika viktigt att lyfta fram de visuella gestaltningarna. Därigenom kan vi pedagoger lära oss mer om hur elevers lärande konstrueras.

9. Bearbetning

Jag har i denna analys anonymiserat, det vill säga bytt ut namnen på de pedagoger jag intervjuat. Samt återgett de hela meningar som förekommer från Skolverkets hemsida ur Lgr-11 inom citationstecken.

”Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig”.²⁰

Det praktiska ”verkliga arbetet” som Freinet arbetar för borde följaktligen passa in i skolans uppdrag.

¹⁷ Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.) (2009). *Estetiska lärprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*. Studentlitteratur1. uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 220.

¹⁸ Ibid., s. 221.

¹⁹ www.skolverket.se/skolutveckling, “Vad är en bra lektion?”, Tillfrågade experter: Fritjof Sahlström, docent i pedagogik vid Helsingfors universitet, Daniel Sundberg, forskare och lärare inom området utbildning och skola vid Linnéuniversitetet och Anders Jidesjö, lärare och forskare på Tema Vatten i natur och samhället, vid Linköpings universitet.

²⁰ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.6.

Fältbesök

Jag blev varmt mottagen på skolan och efter ett kort samtal med Rasmus, assistent tillika före detta elev på skolan, blev jag inbjuden på lunch i matsalen där jag också fick träffa de andra pedagogerna. Tyngdpunkten lades på intervjuer med två pedagoger, den ena klasslärare i år 1, ”Sofia”, och den andra i femman, ”Birgit”. Här fortsatte jag mitt samtal i en avslappnad miljö med Rasmus som också visade sig vara VD:ns son. Jag försökte i möjligaste mån få informanterna så bekväma som möjligt genom att småprata lite innan jag satte igång med själva intervjun. Jag valde att prata lite mer informellt med assistenten Rasmus (han kallade sig också IT-ansvarig eller ”allt-i allo”) och sammanfattar en del av det intressanta som Rasmus hade att säga om skolans pedagogik och hans erfarenheter sedan han själv varit elev på skolan. Denna del hittas i stycke 10.6.

Särskilda bildlärare fanns bara på högstadiet. Men i och med att tidningsarbetet genomsyrar hela skolans arbete kom lärarnas kommentarer sprungna ur ett gemensamt perspektiv. Ettans klasslärare [som jag kallar Birgit] intervjuade jag i klassrummet under pågående lektion. Eleverna var redan igång med sina arbeten när jag kom dit, de satt och läste eller låg på golvet på mattor. Många hade igång de Ipads som fanns att tillgå. Eleverna hjälpte varandra när pedagogen informerade dem om att hon inte kunde hjälpa till själv eftersom hon var upptagen med intervjun. Vissa elever blev utsedda som ”hjälpplärare”. Femmans lärare [som jag kallar Sofia] fick jag tid med efter att eleverna gått hem för dagen, och intervjun skedde då i lärarrummet med varsin kopp kaffe. Här fick jag dock innan intervjun tid till att istället träffa eleverna och få insyn i deras direkta arbete med tidningen framför datorn, som jag kort redovisar i en sammanfattad form.

Om vi nu vänder oss till målen i Lgr-11 och vad dessa säger om lust att lära och eget ansvar? De motsatspar som dyker upp är: Intryck-Uttryck och Rättigheter-Skyldigheter. De *rättigheter* en elev i skolan har enligt Lgr-11 har att göra med att ges tillgång till olika arbetssätt och arbetsformer, delta i och få kunskap om världen, ges lust att lära och få inflytande över sin utbildning.

De *skyldigheter* eleven har handlar om att arbeta enligt demokratiska principer, vara delaktig i och själv utarbeta former för sin planering och utvärdering, och att eleven har ett personligt ansvar över sina studier och sin arbetsmiljö.

Jag har valt att inleda varje kapitel med ett citat hämtat från Lgr-11. Jag har försökt hitta målen som närmast beskriver ämnet i varje rubrik.

Freinet pedagogik kallas även för *arbetets pedagogik*. Den sammanfattas på skolans hemsida i vissa punkter. Jag har valt att använda följande av dessa punkter som underrubriker i stycke 9:

9.1 Inflytande och ansvar

9.2 Elevmedverkan och medbestämmande

9.3 Planering och rutiner

9.4 Produktion

9.5 Handens och hjärnans arbete värderas lika

9.1 Inflytande och ansvar

Läraren ska

- svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad.
- utgå från att eleverna kan och vill få ett reellt personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan.

och alla som arbetar i skolan ska:

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.²¹

Jag frågar klassläraren i år 1, ”Birgit”, om eget ansvar:

(jag)- Men det genomsyrar hela skolan då, det här med eget ansvar?

- Jaa, det ska det ju göra, så får man ju träna då på det. För det blir ju större och större krav. Som nu ser du. Har jag elever från Lärarhögskolan så blir dom förvånade. Tänk vad barn kan mycket. Mycket mer än man tror. Får dom förtroendet så tar dom det. Som min nyckel till pad-skåpet, de sköter dom själv, Dom frågar inte ens, dom tar den bara där den är, i min väska. Det är ju *deras* skola, inte min. Vi kan ju ha... Förr var det ju CD-skivor, men liksom paddor som ligger... det blir inte förstört, det blir inte stulet... jaa.

Båda pedagogerna, Birgit och femmans lärare ”Sofia”, menar att det egna ansvaret hör ihop med att eleverna ges förtroende. Och att det är *deras* skola, de har rätten att få ansvaret.

Temaarbete

Pedagogerna kommer självmant in på ämnet TEMA när de svarar på min allmänna fråga om hur arbetet med tidningen introduceras i klasserna. Temaarbetet har funnits länge på skolan men Birgit menar att skolminister Björklunds skolreformer förändrat temaarbetet till att bli åldersindelad. Folkpartiet har ju haft som profilfråga att återförstatliga skolan, vilket lett till disciplinära reformer och styrt mot mer enhetlighet, friskolorna ska numer rätta sig efter samma regelverk som kommunala skolor. Jan Björklunds politik står sammanfattningsvis enligt Wikipedia för: *Ja* till en stärkt lärarroll, historieämnet, betyg, och katederundervisning och *nej* till stort elevinflytande och

²¹ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.15.

alltför stort omsorgsperspektiv²² Birgit anser alltså att de nya reformerna har minskat elevernas möjligheter till inflytande, eftersom det blir mer styrt vilket tema man arbetar med och vilken ålder det passar till. Men att det också kan vara motiverat ibland med det mer styrda sättet att bestämma teman.

Sofia

- Jaa, alltså jag skulle nog beskriva det som en tidning som är skapad av elevernas egna tankar och idéer, som kan variera väldigt mycket. Vi har ju diskuterat om vi ska ha tema. Den ges ju ut två gånger per år. Så vi har diskuterat om vi ska ha tema en gång per år, där vi styr mer. Men själva grundtanken är ju liksom det fria ordet (.) så att dom ska egentligen få va med själv å bestämma mycket vad som ska va med å ingå i den.

Birgit

- Men nu hade vi tema t ex, å då tog vi det här; ”förr och nu” för det hade vi redan skrivit. Så fick dom välja nåt då, i sin bok, å skriva om, i tidningen.

(jag) - Mm, å ni väljer tema då utefter vad som känns bäst åldersmässigt då eller?

- Ja, alltså tema är ju efter läroplanen, alltså, SO är ju det här då, det här gör vi i ettan gör vi det här, i tvåan det här, i trean...

(Jag) - Mm, jag pratade med Rasmus å han sa att det var lite annorlunda förut, då var det hela skolan, nu var det mer tvingat, tyckte han (.) att man var tvungen att dela upp i årskurser, det här måste dom läsa om i ettan?

- Fast de är ju inte (.) förut vävde vi in det mycket större. Alltså läroplaner har alltid funnits. Men det vart ett större sammanhang, nu har vi det mer preciserat, ”nu gör vi det här”, ordagrant! Så här står det i läroplan (.), så har man svart på vitt, ”vi har jobbat med det här!”

Men senare i intervjun kommer Birgit fram till att det ändå finns regler om att inte bara ”skriva om sig själv”- utan man ska ”vidga sig”.

- Det finns ju regler. I början vill man bara skriva om sig själv. Å sina husdjur, å allt. Sen när man har gjort de två gånger då får man inte fortsätta med det. Utan man måste ju vidga sig, å de är lite därför också vi har bestämda teman nu. Att man inte bara ska få va i den lilla världen.

På frågan om elevers intresse förändrats över tid svarar Birgit:

- För de flesta så växer intresset, alltså (.) man ser fram emot (.) nästa gång ska jag skriva om det där. Så nu, som vi sa här, de va dom här texterna vi skulle haft med i skoltidningen, titta vad mycket ni har skrivit. Så dom kan ju börja planera sin artikel ganska tidigt, alltså, ”det här vill jag ha”, det är kanske inte är alltid som dom får det. Eftersom det är tema ibland.

Sofia:

(jag) - Har det varit nån någon gång som har blivit jättearg för att dom inte har fått skriva om vad dom vill?

- Nää, inte vad jag vet.

²² Wikipedia: *Svensk skoldebatt*, hämtad 2014-05-29.

Det verkar alltså som om det uppstår en motsättning mellan det mer ”styrda” ålderstematiska arbetet och ”det fria ordet”. I alla fall verkar Birgit inte helt nöjd med den mer **detaljstyrda läroplanen**. Barnens rätt att få ett reellt inflytande över undervisningens innehåll blir enligt henne alltså mindre med de nya direktiven som införts i Lgr-11, trots att den nya läroplanens förespråkar elevers inflytande. Förr var det alltså mer fritt och upp till skolan och eleverna själva att bestämma tema, nu bestäms tema istället utefter vad de arbetar med i varje klassrum för sig.

Meningsfullhet ger motivation

Tidningsarbetet på skolan handlar om en tradition, något som de är väl införstådda med redan i förskoleklass, så här beskriver Sofia om hur traditionen att skriva en skoltidning hänger ihop med *motivation*:

(jag) - Mm, vad tror du stimulerar elevernas handlingskraft i det här (.) är det kanske just det att det finns en mottagare då (.) eller är det mer kompisar, att man märker att dom andra håller på eller...

- Men dels så tror jag (.) vi har ett ganska bra rykte, om att (.) alltså tidningen är bra. Å de är väl nåt (.) alltså att dom känner sig stolta över tidningen.

(jag) - Igångsättandet kan ju vara svårt. Hur får man elever att liksom komma igång med nåt självmant utifrån sin egen lust?

- Dels är dom ju väldigt inarbetade i den här skoltidningen, eftersom vi gör det från start (.) men sen så lägger vi ner ganska mycket på förarbete. På planering, vi diskuterar vilket tema man kan ha, vad som kan va intressant för läsaren, att man kanske inte kan skriva bara om djur t ex eller att vi måste variera (.) vad vill mormor läsa? Vad vill grannen läsa, vad vill kompiserna läsa å vad vill mamma läsa o s v (.) och bjuder in dom i hela tanken. Så att dom också..för det kanske kan va så att man VILL skriva om sitt husdjur, men att man kanske sen, när vi har pratat och diskuterat, inser att ”men, det är bättre att jag gör det här”. Det handlar ju om att liksom nå alla mål i svenskan, med hjälp av tidningen.

I år valdes tema *Underhållning*, och så länge eleverna kan motivera vad man kan tänkas skriva om i ämnet, är de ändå med och kan påverka:

- /.../ då fick dom skriva upp på tavlan, som en brainstorm, vad kan underhållning vara för nånting? Och så länge dom kan motivera det, för det kan ju va en typ av underhållning som VI inte har tänkt på, en del vill t ex skriva om Instagram, å då fick dom motivera varför det går in under temat underhållning. Å så därunder då får dom tänka fritt sen. Så att dom är ju ändå med, även fast det bli lite styrt så är dom ju ändå med och väljer.

På min fråga om vad Birgit själv tycker om arbetssättet kommer det också upp hur tidningen motiverar eleverna och att det är en tradition.

- Ingenting är mindre roligt, det är bara fördelar. Och att den kommer varje termin, det är inte en engångsgrej (.)

utan det här är ju (.) det tror jag är viktigt, att hålla kvar också, att ha det som tradition.

(jag)-Vad finns det som är extra stimulerande..?

- Ja, dels att barnen får visa då, vad dom kan. Vad vi har gjort. Men sen att dom själva kan se sin utveckling, att man kan gå tillbaka och titta .”Å, titta, här skrev jag så här idag. Oj! Titta! Vad duktig jag har blivit” (.) eller ”vad mycket jag skrivit nu ” eller...

Birgit uttrycker följande apropå vad hon tror att barnen tycker om arbetet:

- Ja, dom blir ju glada när vi ska göra det. Jaa! Skoltidning! Så är det ju. Nån kan väl tycka det är lite jobbigt kanske (.) men då får dom jobba ihop! Med nån annan. Så dom skriver ju inte alltid själv, max tre tror jag dom får va.

Samarbete vid Ipad hos ettorna.

Foto: Marina Zetterqvist

Grupparbete ses alltså som en hjälp för barnen vid brist på motivation. **Faddersystemet** gör också att det blir ett naturligt samarbete kring tidningen. Samarbete över åldersgränser har alltid funnits på skolan, men som Birgit säger så har sammanhanget blivit lidande i och med mer preciserade läroplaner.

På min fråga om hur mycket det krävs av eleverna själva svarar Birgit:

- När dom är i den här åldern är det viktigast att vara med. Man behöver ju inte liksom (.) kräva nånting. För dom VILL ha en artikel. Gärna med en bild på sig själv. Men det är ju den här åldern.

(jag) - Mm... Så dom gör det bästa dom kan liksom? Det är motivation nog då?

- Jaa. Och som sagt det här är en sån tradition så jag tror inte nån reflekterar heller, utan det (.) det är roligt när tidningen kommer ut (.) å liksom, här är jag, här är min bild å min text.

Jag frågar Sofia om kopplingen till Freinet:

(jag) - för det var ju väldigt längesen han kom på den här arbetsmetoden (.) på 40-talet?

- Ja, han är ju, tidigare än så (.) han var ju VÄLDIGT mycket för att det ska finnas en mottagare i allting. Det var väl det han kämpade mycket för. Just att man inte ska bara göra nånting (.) å likadant skriva brev (.) då ska man ha nån (.) vi har ju den där Norgeklassen då som vi skickar till - å dom som åker till Auschwitz, dom börjar ju sitt arbete med en klass i Polen (.) i sjuan tror jag. Just att vad man än gör, om man så skriver ett brev eller nåt, så kan man ju inte skriva ett låtsasbrev, utan då ska det ju finnas en riktig mottagare.

När jag frågar Birgit samma fråga poängterar hon att Freinet handlar mycket om att lära genom att undersöka verkligheten: ”det trevande försöket”:

- Jo (.) men det är ju Freinet, att visa sig i samhället, å att ha verkligheten som bas (.) å det här är ju en del av det här då. Att visa upp sig. Å ofta kan de ju va (.) praktik t ex, som man kan va ute på, då blir de ju dubbelt, att man visar att på den här skolan ja då gör vi så här. Ja, man kan ju passa på å berätta för omvärlden. (.) vad vi är så duktiga på (skratt)!

Så kan man säga att eleverna har inflytande över sin utbildning?

Som Birgit menar så är det läroplanen som styr vad temat ska bli. Det är bestämt vad vissa åldersgrupper ska lära sig, så att få skriva om vad man önskar är inte alltid fallet: ”... det är kanske inte är alltid som dom får det. Eftersom det är tema ibland.”

Medan Sofia ändå trycker på att ”själva grundtanken är ju liksom det fria ordet... så att dom ska egentligen få va med själv å bestämma”.

9.2 Elevmedverkan och medbestämmande

Skolans mål i Lgr-11:

Eleven ” har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former”²³

Grundläggande värden:

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”²⁴

För att förbereda eleverna för att aktivt kunna *delta i samhällslivet* ska alltså undervisningen ske i demokratiska arbetsformer. När jag läser på Byskolans beskrivning av deras pedagogik förstår jag att demokratin för dem också innefattar elevers rätt till att få använda sig av datorverktyg:

Att kunna lära sig att delta i ett snabbt föränderligt samhälle för en Freinetskola innebär att ”ur

²³ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.15.

²⁴ Ibid, s.7.

jämlikhetssynpunkt erbjuda alla barn möjligheten att kommunicera framför datorn. Det är ett ”naturligt” sätt för dem att kommunicera på”²⁵

Pedagogen i ettans klassrum, Birgit, kommer in på datoranvändningen på min fråga om vad hon tror eleverna utvecklar ämnesmässigt med skoltidningen. Hon beskriver hur arbetet med ”paddan” kan gå till:

(Jag) - vad tror du dom utvecklar ämnesmässigt mest med tidningsarbetet? Svenska är väl ganska självklart då...

- Ja(.) och bild. Men även media. Det som kommer upp. Dom skriver ju på paddan, dom kan hämta bilder där, dom fotar, allting måste ju in i datorn. Sånt gör dom ju själv. Eller så skickar dom en bild hemifrån (.) så det är ju mycket media redan tidigt, så är det ju. Så är det ju i skolan idag. Som nu idag.

(jag)- men det är väl inte alla skolor som har det så..

- Nä, så kanske det är (skratt) Dom har ju mycket media. Och bild, som nu, då har vi ju haft vi har en animeringslåda här. Bild är ju så mycket mer än bara kriterier å penslar (.) så vi har ju animerat (.) me papper. Jättemysigt. Sen har vi gjort en film om våra sinnen, bara genom att filma med kameran, så (.) det finns mycket att göra. Roligare de än att dokumentera!(skratt). Å sätta betyg!

Här märks hur verktyget Ipad används på många områden, och inte bara i tidningsarbetet. Det märks också hur Birgit ställer detta lustfyllda arbetssätt mot det, för hennes del, tristare arbetet med att dokumentera och sätta betyg. Hon berättar också att de använder sig av verktyget Google Drive (en molntjänst där man kan dela filer med andra), och att barnen tar möjligheten att även skriva hemifrån med detta verktyg.

Eleverna sitter inte alltid ensamma och jobbar med tidningen. När jag besöker femman sitter eleverna gruppvis i olika studierum, där läraren med jämna mellanrum kikar in under de timmar de har skoltidningen på schemat. De elever jag såg verkade arbeta med skolarbete och inte med annat. Skolan använder brandväggar, så att det inte ska kunna gå att hitta vad som helst. Skolbibliotekarien kommer också in på mellanstadiet och pratar om källkritik, och att bli källkritisk. Birgit säger att hon pratar själv med ettorna om källkritik och om vart man hittar informationen.

Ett sätt att lära sig delta i samhällslivet beskrivs i Lgr -11 med hur viktigt det är att kunna ”orientera sig i en komplex verklighet” med ”stort informationsflöde och snabb förändringstakt”²⁶ Att kritiskt kunna granska fakta blir därför en nödvändig färdighet. Men det sätts inte *explicit* ut sambandet mellan jämlikhet och modern teknologi som görs i Freinetkolans målbeskrivningar, utan det kommer senare under kunskapsmålen, som ett verktyg för ”kunskapssökande,

²⁵ www.freinet.nu/text1_17.html.

²⁶ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.4.

kommunikation, skapande och lärande”²⁷

9.3 Planering och rutiner: när det egna ansvaret blir för svårt

Läraren ska:

”tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen”²⁸

Som ovan sagts så får eleverna på denna skola ta mycket eget ansvar. De får även utvärdera sina egna insatser, redan i förskoleklass börjar eleverna få hålla egna utvecklingssamtal, där de själva bjuder in sina föräldrar. Här får de träna på att planera sitt utvecklingssamtal, gå igenom sina omdömen och att reflektera över sin inläring.

Men ibland blir det för svårt; vi pratar om de skoltrötta eleverna, däribland de som kommer till 7:an ifrån andra skolor av olika anledningar. Kan de ta eget ansvar undrar jag. Nej, det fungerar inte med dem menar Birgit: ”Man väljer bort, man väljer inte till”. Det är en träningsfråga som inte dessa elever har med sig. Sofia svarar på samma fråga, och om hur man allmänt kan jobba med skoltrötta elever:

- Mm... Vi utgår ju alltid från att prata med eleverna först. Vi kopplar ju in föräldrarna när vi behöver, å de är ju ganska långt i ledet. Alltså vi försöker ju alltid ha samtal med eleverna, och lägga upp nå plan med dom innan vi går vidare. Men annars (.) då blir det ju ett samtal med föräldrarna om det inte funkar. Å sen så stramar vi åt. Liksom jag har ju två stycken i min klass nu som (.) då skriver vi ett schema på morgonen (.) att det här förväntar vi under lektionerna, å sen utvärderar vi efter lektionens slut.

Sofia betonar också att de måste tränas i att ta eget ansvar:

-/.../ men det handlar ju om att ge dom verktygen (.) man kan ju inte bara säga ”ta eget ansvar”, utan dom tränas ju från förskoleklass, å sen får dom lite mer, lite mer, lite mer. Å är det så att vi märker att dom inte kan ta det, då backar vi. Då får dom inte det (.) ansvaret.

Det handlar alltså om planering och träning i arbetssättet för att lyckas få det egna ansvaret att fungera. Om det inte fungerar ”backar” läraren. Frågan kommer upp när jag frågar Sofia om svårigheter med tidningsarbetet:

(jag) - Vad kan va mindre roligt? Svårigheter?

- Svårigheterna är bland annat att dom blir klar väldigt olika. Där finns det ju en svårighet, att det ska ju vara nånting planerat som kan starta upp när några är klar men inte alla. Å sen, samma sak med dom olika grupperna, i femman då, om jag tänker bara på femman, dom som ska göra tidningen. Hur man får till det rent praktiskt. Att om fem går iväg från NO:n för att jobba med layouten, hur tar dom igen det dom missar på NO:n? Ja, alltså såna saker. Det gäller ju att man är väldigt planerad när dom ska gå iväg å jobba, så att den lärare som

²⁷ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s. 9.

²⁸ Ibid., s.15.

det påverkar har en lektion som är lätt att ta igen. Så att det inte är nån svår labbgrej, just då, på NO:n. Om det är ett grupparbete då får dom göra en planering, ”det här ska jag ansvara för i den här gruppen”.

Jag frågar Birgit om möjligheter och svårigheter med tidningsarbetet, som menar att det inte finns några nackdelar, bara fördelar:

-Ja, dels att barnen får visa då, vad dom kan. Vad vi har gjort. Men sen att dom själva kan se sin utveckling, att man kan gå tillbaka och titta. Å, titta, här skrev jag så här... Idag... Oj! Titta! Vad duktig jag har blivit... eller vad mycket jag skrivit nu, eller... Så dom kan ju följa sin egen utveckling väldigt bra.

Det visar sig att arbete under eget ansvar kan fungera väldigt bra. Enligt Freinet-skolan krävs det dock träning i detta från låg ålder. Det är skillnad på elever som kan planera sin tid väl och de som inte kan det. Här måste läraren gå in med mer stöttning. Eget ansvar är inte ett arbetssätt man bara kan ”slänga in” som metod. Individualisering för dessa pedagoger innebär inte att man ska klara sig helt på egen hand. Detta anknyter till Pia Bohlinns fråga: Hur kan man hitta en balans där elevens eget ansvar varken lämnas helt åt sitt eget öde, och å andra sidan där ansvaret helt ligger hos läraren?

9.4 Produktion

Ordet **Entreprenörskap** läser vi i Lgr-11 under rubriken Skolans uppdrag:

”En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap”.²⁹

Entreprenörskap ska alltså främjas genom att stimulera elevernas kreativitet, initiativtagande och problemlösande, självständigt och tillsammans med andra. Hur kan det praktiskt ske? En av Byskolans metoder är att producera något som kan användas av andra, ett ”arbetets pedagogik”. Jag pratar med Sofia om vad hon tror att tidningsarbetet ger eleverna. Det är viktigt att det blir en verklig produkt, inte bara något som slängs sedan.

- Ja, dels att det dom skriver faktiskt har en mottagare, att det är viktigt att det är nån som ser det, att det ger en push i själva arbetets gång, att dom lägger ner det här lilla extra, för att det ska faktiskt bli en produkt av det. För det tror jag faktiskt är jätteviktigt, med allting man gör i skolan, att det inte blir bara.. att det ska in till fröken och det ska rättas å lägga det i en låda...”vad ska jag göra med det här? Ska jag ta hem det eller slänga?

²⁹ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.10.

Utän det blir nånting som man kan va stolt över, man kan va stolt över liksom hela skolan, att det är skolan som gör det, det blir en gemensam grej för hela skolan, nåt som alla bidrar med...

Motivationen kan också enligt pedagogerna uppstå i och med att eleverna får göra klassresor av de pengar som tjänas på tidningen. Jag frågar Sofia:

- Å sen så har ni avslutet då, att ni delar ut tidningarna då?

- Ja, då brukar vi ha så här, går man i ettan så säljer man en tidning, går man i tvåan säljer man två tidningar...å sen om man har sålt dom där, som man bör göra, då brukar vi ha att alla andra tidningar som man säljer utöver dom där går till klasskassa, och det brukar va en sporre (.) eller (.) t ex sexorna brukar ha: ”om ni säljer så här många tidningar MER, då får ni åka till Järvsöbacken” eller (.) lite så (.) brukar det va.

Vi har alltså kommit in på hur elevers inflytande styrs av motivationen att se sig själv på bild, att det finns en reell mottagare, att se sig själv utvecklas. Motivation att skriva tidningen kan också handla om att de direkt får en koppling till att kunna resa för de pengar de tjänar.

Det handlar om entreprenörskap och att det man gör i skolan kommer att användas av andra.

9.5 Handens och hjärnans arbete värderas lika

Under skolans uppdrag beskrivs i Lgr-11 hur eleverna ska stimuleras att bilda sig och växa med sina uppgifter:

”I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas”³⁰

Man talar alltså om det intellektuella *å ena sidan* och det praktiska och så vidare *å andra sidan*.

Men på Skolverkets hemsida kan man också under fliken Skolutveckling finna en mer nyanserad bild: ”Det är viktigt att blanda både teoretiska och praktiska inslag i lektioner, så att elever får lära sig med hjälp av olika sinnen och förmågor”³¹ Pedagogerna på Freinetskolan vill bruka ett helhetsperspektiv: Birgit talar om hur tidningsarbetet utvecklar både ämnena bild, media och svenska. Sofia talar om att det förutom svenska också kan ingå i ämnena SO och NO. Sofia berättar också hur hon kan känna sig stolt över hur elever som har extra behov ändå kan klara undervisningen på skolan eftersom den utformats på ett sätt där man istället för att bara använda böcker också använder sig mycket av media, talar eller ”gör saker”.

- Ja (.) nånting som jag är stolt över rent generellt det är ju att jag har två elever som har ganska svåra behov som funkar väldigt bra i den här klassen. Dels är det en tjej med Downs syndrom å dels är det en kille som varken läser eller skriver (.) men som kan vara med till i stort sett 90 % av undervisningen. Å då tycker jag att

³⁰ www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/, s.11.

³¹ www.skolverket.se/skolutveckling “Vad är en bra lektion?”.

(.) ja, att alla vi lärare som jobbar med dom här eleverna ändå har utformat undervisningen såpass att dom kan hänga med. Så det tycker jag är nåt som jag kan vara stolt över. Den här killen då, som varken kan läsa eller skriva, han kräver ju väldigt mycket tid av oss vuxna (.) eller har mycket behov av hjälpmedel. Men samtidigt med våran inriktning (.) alltså att ta eget ansvar kan ju va väldigt svårt för han(.) men samtidigt är ju vi en skola som inte använder så mycket böcker. Så där är ju hans fördel. Vi tittar ju väldigt mycket på film, eller gör saker (.) eller pratar eller (.) å på så vis lär oss. Där tror jag att vi har en fördel.

På min fråga till Sofia om det märks vilka som är dom ”duktiga” och dom mindre självgående eleverna i skolarbetet får jag ett svar som beskriver hur det intellektuella arbetet ses som något som man ”kan ha i huvudet” men inte ”få ner på papper.” Då krävs lite mer stöttning från lärarhåll. De elever som räknas som ”duktiga” är snabba och kan planera sina arbeten väl. Birgit berättar också hur de integrerar ämnen i varann, som arbetet med sinnen som de gjorde en animation på.

- Ja, men det gör det ju. Dom blir ju klar snabbare, dom har en (.) alltså oftast sitter det ju i att (.) jag kan tycka att många av dom eleverna som är duktiga då, eller vad man ska kalla det, dom är ju VÄLDIGT bra på att planera sina arbeten. Men det kan ju vara elever som innehållsmässigt är väldigt duktiga, men dom kan inte få ner det på papper. Alltså dom har det i huvudet, å då får man ju (.) det krävs ju mer tid att sitta bredvid dom å prata om vad dom ska skriva (.) å liksom hjälpa dom att strukturera ner det. Men rent innehållsmässigt så kan det ju bli precis lika bra, bara det att dom inte är kapabla att göra den processen själv. Så att (.) dom kräver ju mer tid.

9.6 Intervju med Rasmus, IT-ansvarig och ”allt i allo”

I läroplanerna kan jag läsa att det är viktigt att elever lär sig de nya medierna. Men det är också viktigt att kunna kritiskt granska och vara medveten för att kunna delta i demokratin. Rasmus berättar om hur det var när han själv gick på Freinetskolan under en period på mellanstadiet, i nioårsåldern. Skolan hade också då mycket praktiskt arbete. Han berättar till om när de fick gå ut i samhället och intervjuva någon, till exempel en politiker. Men det som var det viktiga menar han var ”dels att det var coolt att intervjuva nån, de e kul, å sen just det med tekniken (.) att man lär sig tekniken å lär sig liksom intervjutekniken å så. Och kameran (.) å allting sånt. Men innehållet är väl (.) ja..”

Det som lockar verkar vara tekniken, och kanske inte så mycket innehållet.

Rasmus berättar också att skolan då var den enda som hade internet och att de datorer som fanns användes verkligen. Han jämför med den kommunala skola han tidigare (och senare på gymnasiet) gick på där datorerna mest bara fick stå i ett hörn. På min fråga om vad han tror att arbetssättet ger eleverna svarar han ”Dom som gick på skolan har blivit väldigt kreativa. Och det beror enligt

Rasmus på att ”man gör saker som har en användning”.

I högstadiet och senare också på universitetet blev det annorlunda. ”Att allting som jag gör ledde till en lärare. Jag kommer inte lägga ner nåt arbete. Det enda som kommer hända är att en lärare kommer läsa de. Fast dom inte vill läsa de. Dom läser ju det för att dom måste rätta det. Åsså rättar dom de å så kommer dom slänga de. Å jag lägger inte in nåt värde på det. Så där kände jag att det var väldigt tråkigt genom hela [3s]men sen så gick jag i musik på gymnasiet (.) å då hade vi konserter å såna grejer.” På gymnasiet kunde han återigen se meningsfullheten.

Han sammanfattar Freinetpedagogiken i orden ”Man ska lära sig genom att göra saker, som man sen har användning för. Nånting som har ett värde. Nånting som barnen kan förstå (.) att jamen det här vill jag faktiskt ha, nån annan kommer tycka det här är bra, liksom. Som att, ja om man ska lära sig engelska, då pratar man engelska, eller så bjuder man in engelska människor som kan prata engelska med dej (.) eller man har en brevvän i England som man kan skriva till, man får nånting. Man förstår varför man ska lära sig nånting, inte bara sitta med en bok å skriva glosor liksom, de kanske man behöver också men (.) man har den här (.) ja, användningen i den verkliga världen liksom. Å de tror jag är väldigt viktigt”. I *användningen* kommer också inlärningen på köpet.

Rasmus kommer ihåg hur det var i den kommunala skolan: ”Jag fråga lärarna såhär: men hur, varför? Varför ska jag göra så här? Jo för att du ska få högt betyg. Varför då? Varför ska jag få högt betyg, jag skiter väl i högt betyg, det är väl inte viktigt för mej!”

10 Analys

Hur talar pedagogerna om eget ansvar och lust att lära? Ansvar innebär ju inte bara en skyldighet, utan är också en rättighet, enligt både Lgr-11 och pedagogerna på Byskolan. Kan man säga att inflytandet och ansvaret över undervisningens/ tidningens innehåll och metoder består i ett ”reellt inflytande” som läroplanen påbjuder? Svaren jag får från mina två pedagoger skiljer sig lite åt: Sofia talar om hur man ”bjuder in” eleverna i hela tanken med arbetssättet med planering, vilket tema som ska vara och vem som kan tänkas vara mottagare/ läsare av tidningen. Hon menar att det ska vara en tidning ”skapad av elevernas egna tankar och idéer” men att läraren ändå är med och styr upp redan från start, att eleven kanske får revidera sin ursprungstanke. Det gäller ju att få med alla mål i läroplanerna.

Birgit berättar att det ställs lägre krav på de yngre eleverna och därmed också deras inflytande. Det handlar mer om att få vara med på bild, att synas, enligt henne. Helheten i tanken med temaarbete, där det tidigare var mer samarbete över klassgränserna, kan gå förlorad när läroplanerna blivit mer detaljstyrda. Skillnaderna i deras svar beror naturligtvis också på att de arbetar med olika åldrar.

Berit med de yngre ettorna och Sofia med femmorna. De båda informanterna är dock väldigt samsynta när det gäller kopplingen till Freinet i allt som rör tidningen. Det vill säga att arbetet hänger ihop med lust och att det ska finnas en reell mottagare av det eleverna gör. Just att tidningsarbetet är en *tradition* gör också att eleverna ser fram emot den, de vet vad som väntar och att lust och motivation hänger ihop med denna stolthet över deras egen skoltidning.

Det verkar som att eleverna ges mycket ansvar på Freinetskolan, både i skolarbetet och med den fysiska miljön med exempelvis grupparbeten, egna utvärderingar, planering, ansvar över I-pads. Detta anser pedagogerna har att göra med att de tidigt ges de ”verktyg” dom behöver för att lära sig att ta ansvar, rutiner som underlättar.

Svårigheterna enligt pedagogerna har mer att göra med tid att planera tillräckligt, så att inte andra ämnen blir lidande. Föräldrasamverkan och tydlig uppföljning blir viktigt när eget ansvar inte fungerar. Eftersom de har profilering mot eget ansvar så menar Sofia att föräldrar och elever ändå gör ett medvetet val att få jobba på det viset och att det därför blir lättare att motivera arbetssättet. Rasmus, assistenten, tycker att det viktiga är att eleven direkt får en känsla av att det går att använda kunskaperna. Till exempel i en teknik, som IT-kunskap eller i ett språk och att man verkligen använder det. Det viktiga kanske inte alla gånger blir *vad* som ska läras in utan *hur*. Då blir det ett livslångt lärande baserat på *lust*. Lusten och motivationen beror inte på att man sedan kommer att få ett betyg, utan på att man verkligen förstår vad man lär sig och värdet av det, inte bara för egen del utan också för andra.

Lust att lära och eget ansvar

Det finns mycket i min studie som pekar på att pedagogerna är väldigt samsynta när det gäller lärande och själva syftet med hur undervisningen är utformad. Det verkar självklart med att det egna ansvaret ska genomsyra arbetet på skolan och Freinets tankar är väldigt närvarande. En annorlunda bild av läraren än den man kan läsa om i till exempel Pia Bohlins studie som tidigare nämnts.³² Där tampas den ensamma bildläraren med att övriga lärare och skolledare saknar förståelse för ämnets betydelse. På Byskolan saknas bildlärare men ämnet blir istället antingen integrerad i de övriga ämnena via temaarbete. Ämnet bild blir alltså sammanflätat med alla andra ämnen i tidningsarbetet och behöver därför inte ”slås” om rättfärdigande. Det är en tydlig pedagogik som präglar mina informanter, också för att de måste sympatisera med Freinetskolans ideologi innan de kan utöva sitt yrke på skolan. Profileringen mot eget ansvar gör även att både elever och föräldrar vet vad som krävs av dem. Det handlar inte bara om ansvaret över sitt eget arbete, utan om hela skolan: att de ska ha en bra arbetsmiljö, att det tas gemensamma beslut på stormöten och omsorg om att tidningen blir bra och blir ett ansikte utåt. Enligt pedagogerna verkar också eleverna stolta och lustfyllda över

³² Bohlin, Pia (2007), s.40.

sitt arbete med tidningen: att intresset växer med tidningsarbetet från år till år, att de vill synas och att andra ska läsa.

Det verkar vidare som om Birgit tycker att det är viktigt att genom tidningen visa att ”det här är vi, titta vad duktiga vi är”. Vi-känslan eller att ”det är deras skola, inte min”, som Birgit uttrycker det gör också att motivationen stärks för att vara rädd om skolans miljö.

Den pedagogiska miljön och de pedagogiska verktygen

Människor kan inte bara nyttja relationer, hjälpmedel och situationer. Vi kan också omskapa dem. Det är här den kreativa delen kommer in. Att använda sig av ett kreativt arbetssätt förespråkas ju, som sagt tidigare, av Lgr-11. Både läroplaner och Byskolans pedagogik överensstämmer mycket med Lev Vygotskijs tankar. När barn och ungdomar påverkar sina lärandesituationer tar de många utvecklingskliv, enligt hans teorier. Karl-Gustaf Svanströms essä om Vygotskijs teorier i verkligheten i Tidningen Kulturen beskriver hur man, enligt Vygotskij kan se på lärandet som en sociokulturell process, där omgivningen är avgörande för en individs utveckling och prestationer.³³

Kunskap utvecklas inte av enskilda individer i ett vakuum utan av individer i samverkan som är inbegripna i verksamheter där problem måste lösas och frågor besvaras. Utvecklingen sker i skolan genom ett samspel både mellan barn/elever och mellan lärare/elev. Men hur ska det då ske rent praktiskt? Svanström refererar här till Strandberg (2006) som menar att man bör ”öka antalet interaktioner, utveckla kvaliteten i interaktionerna, bygg utvecklingszoner (d v s spännande asymmetri i interaktionerna), uppmuntra studenterna att imitera konstruktiva lärmeter”.

Slutsatsen blir att göra eleven delaktig och ge ansvar. Att göra saker tillsammans: Lös knepiga frågor och prov tillsammans, kamratundervisning där ena eleven fungerar som expert.³⁴ Detta arbetssätt med ”peer learning” över åldersgränser var något som enligt pedagogerna inskränkts efter Björklunds reformer. Under rubriken ”Vad är en bra lektion? på Skolverkets hemsida beskrivs peer learning som ett område som uppmärksammats i internationell forskning för att förbättra elevers lärande i klassrummet. Här kan man märka närvaron av Vygotskijs tankar. Det är en paraplyterm som inkluderar samarbets- och samlärande, kamrathandledning, handledning av yngre kamrater och andra former av lärande där kamrater hjälper varandra.³⁵

Ett *designteoretiskt* perspektiv, som tar avstamp i socialsemiotiken, tar fasta på det aktiva, situerade skapandet som äger rum i en bestämd miljö. Ämnet bör också styra hur rummets fysiska möblering sker- ett rum byggt för dialoger- vad är det möjligt att göra i rummet, vilka interaktioner kan tillåtas, vilka aktiviteter, verktyg, förlopp och vilken kreativitet ?

³³ Svanström (2014), s. 2.

³⁴ Ibid, ref till Strandberg, Leif:”Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar” (2006), s.5 ff.

³⁵ www.skolverket.se/skolutveckling “Vad är en bra lektion?”.

Det handlar också om en roll för läraren som inte bara undervisar utan också ska fungera som coach, vägledare och handledare. Nya roller och en annan ansvarsfördelning gör att frågor uppstår om hur man ska utforma, designa, undervisningsgrupper, använda lokaler och välja arbetsredskap.³⁶

Enligt pedagogerna på Byskolan vet eleverna vad som krävs av dem, eleverna verkar få samarbeta mycket, de jobbar utspridda på golvet eller gruppvis i olika rum, läraren dyker upp och stöttar när det krävs, klassrummen är öppna för interaktion. Det finns gott om arbetsredskap i klassrummen. Eleverna använder sig av Ipads, filmkameror, animeringslådor, video och datorer. Det ges också ges många tillfällen till att använda den arena som finns utanför klassrummet; komma ut i samhället och genomföra intervjuer, åka på studieresor, odla och anordna basarer.

Den aktiva eleven

I en högre omfattning av media i skolan leder detta till en större betoning av det visuella, men vilka kunskaper ska stärkas? Är det de personliga, inre personliga föreställningarna som bygger på anlag eller talang eller blir deras bilder och texter en del i ett meningsskapande sammanhang?

Skolans uppdrag är att eleverna ska få vara delaktiga i ett offentligt samtal och att därigenom kunna yttra sig, formulera en önskan eller engagemang i något.

Lisa Öhman-Gullberg skriver i *Estetiska Lärprocesser* om hur ”Experimenterande, identitetsskapande, undersökande ger en annan slags kunskap än rena faktakunskaper”.³⁷

Tidningsarbetet på skolan kan ju sägas vara en del i ett undersökande arbete då eleverna själva får gå ut och undersöka verkligheten via intervjuer. Identitetsskapande kan sägas pågå genom att eleverna får synas och känna att det de gör är viktigt. När jag pratar med Berit i ettans klass beskriver hon att man inte behöver kräva så mycket av de mindre barnen, de blir nöjda av att bara få vara med i tidningen, ”gärna med en bild på sig själv”. Således verkar det handla mycket om ett identitetsskapande.

Sofia pratar om att tidningen ska vara skapad av elevernas egna tankar och idéer, men att den begränsas en del genom att de en gång per år har temaarbete. Tidningen beskrivs som ett verktyg att främja skrivlusten med att motivationen stärks av att det finns en mottagare i det man gör. Grunden ska ändå vara ”det fria ordet”. Men hur är det med experimenterandet? Läraren går visserligen inte in och petar så mycket i elevernas texter men den förebilden de har av tidningen verkar ganska låst. Utseende och innehåll verkar inte nämnvärt förändras från år till år, och bilderna till texterna blir mest illustrerande. Kanske detta inte är så konstigt med tanke på att tidningen är en tradition, de vet redan innan de startar hur den ser ut och fungerar. Med en bildlärare som kunde ta upp bildspråkets speciella koder kanske uttrycket kunde förnyas och utvecklas?.

³⁶ Selander, Staffan (2009), s. 221.

³⁷ Ibid.,s 80.

Däremot ser ju eleverna klara förbättringar av sina texter från år till år. Temat ska hjälpa till att ta eleverna ett steg till för att kunna ”vidga sig”- att inte bara få skriva om sitt husdjur utan också om den ”stora världen”. Dock ges det ändå utrymme till att få rösta om ämnet, om temat under ledning av läraren. Den höga användningen av media menar Sofia är en anledning till att även eleven med Downs syndrom, som inte kan läsa eller skriva, ändå kan klara undervisningen. Detta underlättas av att de bland annat använder sig av film och pratar mycket istället för att enbart hämta kunskaper ur en bok. Lisa Öhman-Gullberg nämner i boken *Estetiska lärprocesser* att de meningsskapande resurserna, alltså de resurser som elever kan använda sig av såsom bilder, tal eller gestik, att dessa resurser kan skapa förståelse för mer abstrakta och komplexa sammanhang.³⁸

Samhällets roll

Kunskapssamhället och mediasamhället sägs efterfråga vissa kompetenser hos elever och ofta hör man att vi lever i en ”föränderlig värld”, med ständigt nya sammanhang, och att vi inte kan förutspå vad som kommer att efterfrågas i framtiden. I ett lärande samhälle står kreativiteten som ett ledord, liksom flexibilitet, risktagande, samarbetsförmåga. Dagens globala mediasamhälle ”innebär än en gång nya utmaningar för hur skolan ska kommunicera information och vilken sorts kunskap som ska räknas som central. Förmågan att själv delta i kommunikativa sammanhang och kunna använda de nya digitala artefakterna blir kanske en av de utslagsgivande faktorerna i en global marknadsvärld”³⁹, skriver Staffan Selander. Synen på kunskap som orubblig och fast, med passiva elever, har utmanats av den syn på elever där förmågan att kunna använda kunskap kreativt efterfrågas och där är både lärare och elever är aktiva medskapare av lärmiljöer och lärsituationer⁴⁰. Men hur ska dessa kompetenser bedömas? I Freinetrörelsens egen tidning ”Kaprifol” finns en artikel skriven av Sven Erik Liedman, professor i idé-och lärdoms historia. Han gör en kommentar om betygshetsen där universitetsadjunkt Lars Åke Kernell citeras: Han är orolig för att dagens krav på effektivitet och hastighet i en alltmer betygsgfixerad skola minskar intresset för att se till hela elevens kompetenser, talanger och möjligheter och i stället koncentrera uppmärksamheten på det som är mätbart och som enligt Kernell är en ytterst liten del.⁴¹ Sven Erik Liedman kommenterade med att betyg talar *om* eleverna, medan skolans uppgift är att tala *med* eleverna. Detaljstyrning och enhetliga kursplaner är också något som Birgit klagar på. Det är svårt att få tiden att räcka till när så mycket ska dokumenteras, menar hon. Med detta sagt häpnar jag ändå över hur bra det går att utföra en intervju med henne i ettans klassrum mitt under pågående lektion!

³⁸ Öhman-Gullberg, Lisa (2009), s.72.

³⁹ Selander, Staffan (2009), s.220.

⁴⁰ Ibid, s 220.

⁴¹ Ur tidningen Kaprifol: Sven Erik Liedman: ”Demokratisk kompetens förändras med samhället”.

11. Slutdiskussion

Hör lusten ihop med ett mer praktiskt arbete? Kan mer eget ansvar underlätta lärande och lärandemiljöer?

Liksom på Byskolan är elevaktivitet och kreativitet ledord också i Lgr-11. Ett **elevaktivt** klassrum får däremot inte innebära att eleven lämnas ensam i sitt kunskapssökande utan läraren måste hela tiden vara närvarande. Ansvaret för dokumentationen om eleven ligger hos läraren men eleven har ansvar för utvärderingen av sina egna kunskaper vilket gör att de metakognitiva kunskaperna kan stärkas. På Byskolan ges som sagt mycket utrymme till eleverna för att klara av tidningsarbetet och de får själva hålla i planering och utvecklingssamtal. Ansvaret ges dock bara till de elever som kan förvalta det väl som Sofia uttrycker det. För de elever som inte klarar detta krävs mycket samtal och stöttning.

När det gäller **kreativitet** frågar jag mig ändå om inte texterna och bilderna som lämnas in till redaktionen kunde bearbetas till att nå nya nivåer med hjälp av och mer stöd från pedagogen? Feuwel Kupperberg beskriver i Estetiska Lärprocesser hur man ser på förhållandet mellan media och kreativitet i ett traditionellt pedagogiskt sammanhang, ”där formen ofta är given och eleven tvingas uttrycka sin erfarenhet genom denna form”⁴². Det är inte detta som säkrar den konstnärliga ”autenticiteten” i det verkliga livet. Istället efterfrågar han ett mer mångsidigt ”kreativt kaos”⁴³. Kanske hade en mer estetisk praktik inneburit att tidningen fått en mer experimenterande karaktär, där ifrågasättandet av gränser kunnat ge ökade uttrycksmöjligheter? Andra kunskapskvalitéer skulle också kunna fås in i ett tidningsarbete såsom formgivning utifrån målgruppsanalys, retorik i reklam och propaganda, narrativa strukturer och så vidare. Är det något som eleverna får begrepp om, är det tydligt och vet de vad de egentligen lärt sig? Allteftersom detta arbete fortskridits har det utkristalliserats vissa frågor som jag inte kunnat få ett fullödigt svar på. Att dra några långtgående slutsatser av möjliga effekter av skoltidningens innehåll låter sig inte göras i denna uppsats. Det skulle kräva ett större deltagande i klassrummen och ingående studier av den fysiska tidningen.

I detta arbete har synen på eleven som en aktiv och ansvarsfull individ dominerat. Men det är inte alltid det fungerar. I pedagogiska forum över internet diskuteras individualismens för- och nackdelar. Vad är det vi borde ta hänsyn till innan vi ger oss i kast med dessa diskussioner? I min inledande bakgrund kunde ges en historisk återblick med hjälp av Ingrid Carlgrens jämförelsematerial mellan den ”statliga” progressivismen och den mer konkreta progressiva pedagogiken. Många av de

⁴² Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan, s.117.

⁴³ Ibid, s.117.

progressiva idéer som utvecklades vid förra sekelskiftet som en motvikt mot en alltför auktoritär och drillorienterad skola, kanske behöver förnyas, menar hon, eftersom sammanhangen har förändrats. Utgåendet från den enskilda elevens behov och intressen, som varit en så viktig aspekt av progressivismen, kanske borde kompletteras med en betoning av kunskapens kollektiva och kontextuella karaktär, skriver Ingrid Carlgren⁴⁴. Svanström liksom forskning från Skolverkets forskning betonar till exempel kamratundervisningen-att göra saker tillsammans. Eller om hur ämnet kan styra hur man kan bygga rum för dialog istället för monolog. Det är också viktigt att utgå från kontexten, sammanhanget. Det är svårt att ge en nyanserad bild av värdet av elevens eget arbete och ansvar i skolan om inte kontexten finns med.

Vilka verktyg har Freinetskolan föreslagit för att skapa bra lärandesituationer? Det är helt klart att eleverna lär sig använda verktyg, både för medinflytande och för skapande. Eleverna får ju också tolka sina ansträngningar i egna utvecklingssamtal. Men när jag talar med assistenten Rasmus, den före detta eleven, handlar det mycket om hur man lär sig tekniken i medier och inte så mycket om innehållet.

Stimulerar tidningsarbetet elevens intresse för att uttrycka sig? Det är meningen att både elevens egen värld och att lära sig om samhället ska rymmas inom arbetet. Gör det det?

Ja, enligt de pedagogerna intervjuat använder de arbetssätt på Byskolan som överensstämmer med målen i Lgr-11 på många plan: när det gäller demokrati (att man till exempel ger elever stort förtroende), att elever ges tillgång till olika arbetssätt och arbetsformer (gärna via datorverktyg), att de deltar i och får faktisk kunskap om världen, främjar entreprenörskap och stimulans till lust att lära. Eleverna verkar se fram mot arbetet med tidningen. Möjligheten att påverka sin situation verkar vara ganska stor- med vissa begränsningar i val av ämne. Men ibland behövs det ramar- som både Berit och Sofia menade när de beskriver omständigheterna kring valet av temat. Den sociala interaktionen är det som är förespråkats i det sociokulturella perspektivet alla författare i den forskning som jag tagit upp i detta arbete. Kunskapsutveckling sker inte isolerat hos individen utan i samspel med andra. Läraren fungerar som en coach och handledare där elevernas önskemål tas upp och tas på allvar, de diskuteras och sedan får läraren gå in och vägleda. Men Birgit betonar att hon gärna skulle vilja få mer tid till eleverna, att få mer tid till interaktion.

Verklighetsanknytningen som innebär att det som görs i skolan ska kunna användas av andra, verkar praktiseras i hög grad. Själva produkten och mottagaren är viktig: Det verkliga arbetet som Freinet föreskriver är inriktat på produktion, eleverna ska knacka dörr och sälja tidningar, de ska anordna basarer med försäljning av egenodlade växter och så vidare. Skolan menar att det är viktigt för

⁴⁴ www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/ingrid-carlgren-progressivismens-manga-ansikten/ (2011-09-05), s.2.

eleverna i dagens samhälle att förstå hur ett företag är uppbyggt. Sedan följer en rad positiva effekter såsom meningsfullhet och att kunna se sin egen utveckling från år till år. Pedagogernas uppfattning är att entreprenörskap och att de utvecklas kunskapsmässigt med olika ämnen kommer på köpet. Här kommer motivationen in. Elevens betyg är inte så viktiga menar pedagogerna, utan det är själva lusten att skapa och se resultatet av sin ansträngning som är mödan värd. Detta synsätt är också tydligt i skolans övergripande beskrivning av sin pedagogik. Skolverkets forskning å andra sidan visar att för att elever ska vilja utöva inflytande över ämnesinnehåll och undervisningsformer är det viktigt att de får respons på det de bidrar med.” Elever får oftast respons i samband med bedömning eller prov och därför är det viktigt att introduktionen av uppgifter hänger ihop med bedömningen av dem. Det hjälper alltså inte om elever erbjuds inflytande och frihet vid introduktionen om det ändå redan är bestämt vad som efterfrågas och hur detta ska redovisas”.⁴⁵

I läroplanerna beskrivs hur viktigt det är att elever engageras utifrån deras egen föreställning om hur världen fungerar, och att läraren utvecklar förståelse för dessa föreställningar:

”På så sätt kan pedagogerna utforma undervisningen så att den bygger på de attityder, färdigheter, kunskaper, intressen och behov som just de aktuella eleverna har.”⁴⁶

Vidare hänvisar Skolverket till forskning som visar att det i allmänhet är ovanligt att elever utövar inflytande över ämnesinnehåll och undervisningsformer. Det verkar dock finnas skillnader mellan yngre och äldre elever. För de lägre åldrarna är det vanligare med ämnesövergripande och experimenterande undervisning, som uppmuntrar till att bidra med eget inflytande och egna erfarenheter.⁴⁷

⁴⁵ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/hur-ser-elevs-inflytande-ut-i-praktiken>.

⁴⁶ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/vad-ar-en-bra-lektion>.

⁴⁷ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/hur-ser-elevs-inflytande-ut-i-prakt>

12. Slutsats

Jag kan avslutningsvis inte se hur den rådande diskursen, med Lgr-11 som ”mall”, där fokus på elevaktiva arbetssätt och IT förespråkas har annat än ett starkt fäste i Freinetpedagogiken. Med det förbehållet att det är främst retoriken, och inte kunskapsinnehållet i första hand som jämförts. Det är ju ur de två första delarna av Lgr-11 som jag hämtat mitt jämförelsematerial; den om ”Skolans värdegrund och uppdrag” tillika om ”Övergripande mål och riktlinjer”. *Kursplanerna* som beskriver kunskapsinnehåll och tillvägagångssätt mer konkret har inte jämförts i detta material.

Däremot uttalar sig pedagogerna om effekterna av detaljstyrning och mer enhetliga kursplaner som de som sagt inte är så glada över, med betygsstress och dokumentation. Detta uttrycker sig både Birgit och Rasmus känslomässigt om. Birgit menar angående det negativa med dokumentation att läroplaner är för preciserade, att man dokumenterar mer med barnen än vad man jobbar med dem. Det finns en besvikelse över nya förslag om skolreformer med betyg i lägre åldrar och förslag på återinförande av katederundervisningen. Rasmus talar bland annat om det meningslösa med betyg. Numer är det mer styrt vad varje klass ska studera, och i förskoleklassen har man därför tagit bort själva skrivandet tillsammans med femmorna men faddersystemet finns ändå kvar. Man kan utifrån detta ställa sig frågan om vad de flertaliga skolreformerna medfört? Pedagogerna på Byskolan anser att det medfört mindre utrymme för kreativitet och valmöjligheter. Utvärderingar och inspektioner, resultatkrav, kritik mot lärare, konkurrens mellan skolor genom resultatmätning kan skapa vantrivsel hos lärare och kan slå hårt mot svaga elever.

Birgit ställer detta negativa mot det kreativa arbetet med medieverktyg. Media verkar vara en väldigt viktig del i Byskolans profil. Det beskrivs som en ”rättighet” att kunna hantera en dator, vilket är viktigt ur ”jämlighetssynpunkt”. I Byskolan liksom i Lgr-11 är medieanvändning och elevens ansvar högaktuellt idag. Hur det kommer att se ut om 20 år är det ingen som vet. Jag tänker att det inte borde vara enbart barnens eller enbart skolans/ pedagogens/ läroplanens intresse som gäller, utan både-och. I interaktion kanske elever och lärare kan nå en gyllene medelväg?

Pedagogerna beskriver vidare hur arbetssättet ibland krockar med skolans ämnesindelning och svårigheten med hur man får till det rent praktiskt. Att som Sofia berättar om när elever går iväg från arbetet med ämnet NO för att jobba med layouten, hur tar dom igen det dom missar i den naturvetenskapliga undervisningen? Uppsatsen belyser på ett sätt konflikten mellan det progressiva och det traditionella. Skulle det gå att applicera de progressiva arbetssätten på en traditionell kommunal skola? Den nya skolans mål och arbetssätt som ska samsas med den gamla traditionella skolans yttre ramar. Har vi fått en hybridiskola? Det är svårt att bedriva ämnesövergripande temastudier, när timplanen bara uppstår fristående läroämnen med egna kursplaner. Det kan ju vara svårt att motivera eleverna för större grupparbeten, när schemat tvingar dem att avbryta sina arbeten

och börja på något nytt var och varannan timme. Eller att motivera eleverna för sådana aktiviteter, som leder till den personlighetsutveckling som de behöver, när skolan fokuseras på sådana mätbara kunskaper, som ligger till grund för betyg.

Jag tror vi kan lära oss mycket av det arbete som förs inom Freinetrörelsen, där man förespråkar ämnesövergripande verklighetsnära arbete och dialogiska klassrum och försöker skapa goda förutsättningar för barnens inflytande. Men det märks också att man vill utvecklas inom Freinet, vilket man kan se på deras hemsidor och även i deras egna tidning, Kaprifol. Det som är bra kan bli bättre.

13. Källförteckning

Tryckta källor:

Bohlin, Pia (2007) *Att förstå poängen med det hela*, examensarbete 10 poäng.

Dalen, Monika (2008), *Intervju som metod*. 1.uppl. Malmö: Gleerups utbildning.

Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.) (2009). *Estetiska lärprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Kapitel som jag refererar till i ovanstående antologi:

Öhman-Gullberg, Lisa (2009): *Familjen Svensson i Europa – gestaltning av ett dilemma*. (ss 67-83)

Kupferberg, Feiwei (2009): *Konstnärligt skapande och konstpedagogik i hypermoderniteten*. (ss. 103-120)

Selander, Staffan (2009): *Det tolkande- och det tolkade uttrycket*. (ss. 211-225)

Tallbackens magasin 2009 (Elevernas egen tidning, ej publicerad på nätet).

Wallin, Karin (1998) *Flygande mattor och forskande barn. Om filosofin på ett daghem i Helsingfors jämfört med tankarna i Reggio Emilia*, HLS Förlag.

Vygotskij, L.S. (1978). *Mind in society. The Development of Higher Psychological Processes*. London, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Otryckta källor:

ww.skolverket.se: Bildning och kunskap-särtryck ur läroplankommitténs betänkande Skola för bildning (SOU 1992:94).

www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/.

www.webnews.textalk.com/kaprifol/demokratisk:-kompetens-forandras-med-samhallet, Sven Erik Liedman om skolan, demokratin och medierna, 2009-01-26.

http:// www.siris.skolverket.se, 2010-02-26.

www.skolverket.se/skolutveckling *Vad är en bra lektion?*, Tillfrågade experter: Fritjof Sahlström, docent i pedagogik vid Helsingfors universitet, Daniel Sundberg, forskare och lärare inom området utbildning och skola vid Linnéuniversitetet och Anders Jidesjö, lärare och forskare på Tema Vatten i natur och samhället, vid Linköpings universitet., hämtad 2014-05-28.

Wikipedia: *Svensk skoldebatt*, hämtad 2014-05-29.

http://www.freinet.nu/empty_136.html.

Svanström, Karl-Gustaf, (2014) ur *Tidningen Kulturen*, ”Vygotskijs teorier i praktiken?”, hämtat 20140520.

www.skolaoch samhälle.se/flode/skola/ Ingrid Carlgren: ”Progressivismens många ansikten” 2011-09-05).

Bildkällor

-är Birgits egna som hon delat med sig till mej.

14. Bilaga 1- Frågeformulär

Klistra in frågorna i din egen webläsare, eller för över siffrorna på frågorna till din egen svarsbilaga. Försök att svara så ärligt och utförligt du kan. Du får vara anonym i dina svar eftersom jag kommer i mitt arbete kunna fingera era namn. Jag kommer också att besöka skolan och det underlättar om jag har era svar innan dess. Förhoppningsvis kommer jag att kunna besöka er någon dag i vecka 13! Lycka till!

**Mvh Linda Aker, studerande Konstfack
Våren 2014**

1. OM DU FÖR EN UTOMSTÅENDE SKULLE BESKRIVA TIDNINGENS INRIKTNING, VAD SKULLE DET VARA MED NÅGRA STÖDORD?
2. VAD TROR DU ARBETET MED TIDNINGEN GER ELEVERNA ? (VAD TYCKER DU SJÄLV ATT ELEVERNA SKA UTVECKLA?)
3. HUR MYCKET KRÄVS AV ELEVERNA I EGNA INITIATIV FÖR ATT TIDNINGEN VERKLIGEN SKRIVS OCH FÅR ETT ADEKVAT INNEHÅLL?
4. VAD GÖR MAN MED DE SKOLTRÖTTA ELEVERNA OM UNDERVISNINGEN I STORT PRÄGLAS AV EGET ANSVARSTAGANDE?
5. MÄRKS DET VILKA SOM ÄR DE "DUKTIGA" ELEVERNA , OCH DE MINDRE SJÄLVGÅENDE ELEVERNA MED TIDNINGSARBETET PÅ SKOLAN, OCH I SÅ FALL HUR MÄRKS DET?
6. JOBBAR NI MED TEMAN PÅ SKOLAN OCH MÄRKS DET ISÅFALL I TIDNINGEN? VILKA SCHEMATIMMAR/ ÄMNER LÄGGS ÅT DETTA ARBETE?
7. HUR LÄSER MAN TIDNINGEN PÅ WEBBEN SOM HELT UTOMSTÅENDE, ELLER ÄR DET INTE MÖJLIGT?
8. HUR GÅR ARBETET TILL RENT PRAKTISKT? FÖRBEREDELSE, INSPIRATION, GENOMGÅNGAR, SAMTAL, AVSLUT...?
9. HUR STOR DEL AV TIDNINGSINNEHÅLLET PRÄGLAS AV INTRYCK AV VÄRLDEN OCH HUR STOR DEL AV SKOLANS VÄRLD/ TROR DU? (50-50, ELLER STÖRRE DEL OM DET "INRE" SKOLARBETET OSV) HUR STOR DEL TAR ELEVER MED SIG SIN EGEN VERKLIGHET UTANFÖR SKOLAN I ARBETET PÅ SKOLAN, OCH DISKUTERAS DET?
10. FÅR BARNEN FRIA HÄNDER ATT SKRIVA OM VAD DE VILL? REDIGERAS TEXTER MED LÄRARSTÖD?
11. KAN ELEVER SKRIVA EN TEXT/ INSÄNDARE I TIDNINGEN HEMIFRÅN? GÖR DE DET?
12. GES BETYG I TIDNINGSARBETET, ELLER PÅVERKAS BETYGEN INDIREKT, ELLER PÅVERKAS BETYGEN INTE ALLS AV TIDNINGSARBETET? (bedömningskriterier)
13. VAD TYCKER DU SJÄLV OM ARBETSSÄTTET MED TIDNINGEN? VAD ÄR ROLIGT, STIMULERANDE, MINDRE ROLIGT, MÖJLIGHETER OCH SVÅRIGHETER?
14. INSPIRATION- VARIFRÅN TAS DET?
15. VAD TROR DU BARNEN TYCKER, FÅR DU SOM PEDAGOG ETT GENSVAR FRÅN BARNEN? (Utifrån skriftliga kommentarer eller samtal?)
16. HUR MYCKET AV FREINET'S "ANDA" TYCKER DU VILAR ÖVER ARBETET?
17. HAR ELEVERNAS INTRESSE FÖRÄNDRATS ÖVER TID GENOM ATT ARBETA MED TIDNINGEN?
18. ETT OFÖRGLÖMLIGT MINNE? NÅGOT DU ÄR EXTRA STOLT ÖVER SOM PEDAGOG?
19. NÅGOT DU VILL TILLÄGGA?

Tack för dina svar!

15. Bilaga 2

Sammanfattning av möte med eleverna

Eleverna i femmans layoutgrupp betonar att de lär sig ”ganska mycket på det, i alla fall om datorer”. Och om att skriva texter. ”Pages” är ett redigeringsverktyg som dom ger exempel på att dom lärt sig använda. På min fråga om de lär sig något mer förutom datakunskap så svarar de ”allt” eller att de inte vet. Det uppstår också frågetecken kring om det finns någon återkoppling / respons på elevernas texter-annat än de närmaste som läser tidningen. Det rådde en viss förvirring från elevernas sida huruvida tidningen fanns ute på nätet för alla att läsa eller ej. Jag har själv prövat att öppna tidningen från hemsidan men inte lyckats hitta den, så det verkar inte finnas någon interaktivitet på det sättet. Tidningen blir förbehållen skolan, eleverna och de som eleverna lyckas sälja till via dörrförsäljning. Det känns lite synd att inte utnyttja chansen att få en sådan feedback som en webbaserad tidning kan få. Här kan man nog säga att elevernas möjligheter att få delta i det offentliga samtalet blir något inskränkt och begränsas till den närmaste kretsen.